

Embetsmenn på flyttefot

Mette Vårdal, Gudbrandsdalsseminaret 30.01.2013

Utgangspunkt

- Eneveldet 1660-1814, med en stadig økende antall og profesjonalisering av embetsmenn i Norge
- Flere embetsmenn var rekruttert fra Danmark og Tyskland
- Etter hvert hadde de fleste embetsmenn utdannelse fra København
- Embetsmennene utgjorde en liten og tydelig annerledes gruppe i bygdesamfunnene

- I det her opkastede Spørgsmaal, om der er to Folk og to Kulturer hos os, gives der ingen Mellemtning; enten er det saa, eller er det ikke så.
- Det kan imidlertid heller ikke negtes, at der til Norge er foregaaet en betydelig Indvandring [...]. Men Udlændingerne træde dog tilbage ligeoverfor det norske Element. Saadanne Ombytninger maa foregaa overalt, hvor Livet pulserer. Folkene udvexle Personer og Hjernekraft, aldeles som de udvexler Varer; den ene Nation yder den anden sit Overskud af den ene eller anden Sort. Mange Mennesker vinder ogsaa ligesom Træerne ved Omplantning.
- Dr. Yngvar Nielsen, jubileumsforedrag ved Diskussionen i Studentersamfundet den 16de Oktober 1886

Embetsmenn på flyttefot?

- Embetsmenn som utlendinger på korttidsopphold i Gudbrandsdalen og andre deler av bygde-Norge

eller

- Embetsmenn med rotfeste og langsiktige planer i distrikts-Norge

Embetsfolk i Vågå

- De egentlige embetsmenn: Prest, sorenskriver, høyere offiserer
- Lensmann
- I tillegg en rekke aktører mer eller mindre knyttet til embetene: Kapellan, fullmektiger, prokuratorer, huslærere, underoffiserer, handelsfolk
- Med stort og smått i husholdene utgjorde embetsfolkene i 1801 rundt 50 personer i Vågå

Embetsmenn på flyttefot

- Hvordan forholdt embetsfolk seg til lokalmiljøet de bodde i, og hvor var embetsfolkene hjemmehørende?
- Slekts-dynasti med hovedsete: Stockfleth, dansk-norsk slekt som kan føres tilbake til handelsmann på Bragernes Eggert Stockfleth (død 1638), som kom fra Haderslev. (SNL)
- I kirkebøkene: navn + tittel; Eide et embete og det definerte midlertidig opphold.
- Slekt og nettverk viktig for å definere tilhørighet.
- Bonden ble først og fremst ble definert gjennom tilhørighet til gård.

Pram og Stockfleth

Christen Hendrichssen Pram er døpt i Skælskør, Sjælland, 10. juli 1701, sønn av Hendrich (Christenssen) Pram og hustru Inger Bertelsdtr. Hans far, Hendrich Christenssen, skal være født på Risingegaard på Fyn, Flødstrup sogn, Vindinge herred, Svendborg amt, 31. mars 1666, sønn av en forpakter Pram. Denne Hendrich Christenssen Pram døde i Skælskør 28. juli 1706. (Det er mulig han hadde vært handelsmann, — en «handlende» Hendrich Christian Pram fikk borgerskap i Skælskør 1691.) Enken Inger Bertelsdtr. giftet seg opp igjen i 1708, ektemannen het Adolph Petersen. Det var flere barn i Hendrichs og Ingers ekteskap. Christen var den nest eldste av de vi vet om.¹

Christen Pram flyttet tidlig til Norge. Hans sønnesønn, dikteren av samme navn, fortalte om farfaren at han ca. 1720—30 var «ansatt til at bygge adskillige Kirker, i Helgelands og Nummedalens Fogderier, og skiftede desaarsag nogle Gange Opholdssted, hvorefter han .... blev beskikket til Foged i Gulbrandsdalen ....».²

berg. Niels Stockfleth støttet futen i mange av hans kontroverser med bygdefolk og med overøvrighet. Og gjennom Stockfleth'ene ble Pram'ene knyttet sammen med en av de sterkeste gudbrandsdalske embetsmanns-ættene. Ikke bare ble to av Christen Prams sønner gift med døtre av Niels Stockfleth: Den før nevnte Henrik Frederik Pram ble viet til Olava Maria Stockfleth i Fåberg 1755. Det var svigerfaren

døtre. Futens nest eldste sønn — og hans etterfølger — het Johan Adolph, og han ble gift med prostens datter Frederikke Cathrine i Fåberg 1762, da var prostens som nevnt død. Men prostens selv hadde kort tid før han døde, ektet futens datter Anna Christina. Futen

Randi Bjørkvik i *Heimen* 1958: Futene Pram i Gudbrandsdalen

Ulike embetsmenn

- En mann med personlig makt: privatpraktiserende, selvstendig i embetsutførelsen, kan ha konflikter både lokalt og med overordnede
- En fremmed mann: lojalitet til embetet og sine overordnede, nettverk ut over bygda, Kristiania og København
- En lokalbefolkningens mann: lojalitet til bygdefolket, mekler mellom overordnede og allmuen, tilpasser sentrale føringer, mer regionalt nettverk

Embetsmenn på flyttefot?

- Embetsmenn kunne ha lange utsikter og oppleves med stor lokal tilhørighet i samtiden, både av dem selv og allmuen
- Embetsmenn hadde en livsstil som var europeisk orientert, og hadde som regel ikke slektsbånd eller gårdstilhørighet i bygda som strakk seg over mer enn et par-tre generasjoner
- Fra midten av 1800-tallet ble det vanligere med ekteskap mellom embetsfolk og bønder

Embetsmenns hjemme

- Slektssentra viktige for tilhørighet og ønske om å bli
- Slektens opphav var ikke nødvendigvis det samme som hjemme
- Embetslekter kunne både etablere og miste fotfeste i en region
- Opplevelsen av hjemme kunne flytte på seg, men tregere enn skifter i embete og bosted